

РЕЦЕНЗИЈА

монографије *Акустички корелати лексичких акцената у дијалектима*

проф. др. Александре Лончар Раичевић

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Нишу бр. 142/1-6-1-01 именована сам за једног од рецензената монографије *Акустички корелати лексичких акцената у дијалектима* аутора проф. др Александре Лончар Раичевић.

Рукопис под називом *Акустички корелати лексичких акцената у дијалектима* састоји се из 10 целина које су насловљене на следећи начин: 1. *Увод*, 2. *Теоријски оквири*, 3. *Акустичке одлике акцентуације у призренско-тимочком дијалекту*, 4. *Акустички корелати акцентуације у источнохерцеговачком говорном типу*, 5. *Косовско-ресавски дијалекат*, 6. *Зетско-јужносанџачки дијалекат*, 7. *Закључци*, 8. *Литература*, 9. *Регистар појмова* и 10. *Индекс аутора*.

У уводном делу ауторка разматра појам језика и његових реализација, однос стандарда и дијалекта, као и њихове улоге у друштву. Осврће се на термин *варијетет* указујући на немогућност његовог потпуног дефинисања.

Поглавље *Теоријски оквири* посвећено је темељном представљању проблематике акустичке анализе говора у оквирима методологије урбане дијалектологије и то кроз следећа потпоглавља: 1. *Теоријске основе урбане дијалектологије*, 2. *Испитивање градских говора у Србији*, 3. *Методолошки проблеми испитивања градских говора*, 4. *Социофонетски аспект проучавања говора*, 5. *Преглед досадашњих акустичких истраживања српских акцената*, 6. *Инструменталне методе и њихова улога у форензичким вештачењима говора*, 7. *Акустичко-инструментална анализа говора*.

У потпоглављу *Методолошки проблеми испитивања градских говора* разматрају се социолингвистичке теорије и примене социолингвистичке методологије посебно у светској лингвистици. Освртом на појам и значај варијационе (квантитативне) социолингвистике указано је на најважнија имена социолингвистике: Лабов, Чејмберс, Традгил, Милрој, Дитмар, Норберг, Хадсон, Таљамонте, Фоут, Хајмз, Екерт, Бел, Хај, Фернандез, Моралес и др., као и са наших простора: Љ. Рајић, В. Васић, Д. Тихомировић, Р. Бугарски и др. Дат је преглед важнијих термина, њихова значања и разумевања: друштвене варијабле, пол, класна припадност, друштвене мреже, узраст, регион, подручје, образовање. Описани су аспекти квалитативне анализе у социолингвистичким истраживањима.

Социофонетски аспект проучавања говора је одељак у којем се тумачи појам социофонетике и даје преглед доприноса различитих лингвиста у области социофонетике: Дочерти, Лангстроф, Фоулкс, Таљамонте, Хај и др.

У одељку под називом *Преглед досадашњи акустичких истраживања српских акцената* указује се на досадашња истраживања акценатског система српског језика како из традиционалног аспекта, тако и са савременијим приступима код различитих аутора: Симић, Остојић, Петровић и Гудурић, Пипер и Клајн, Ивић и Лехисте, Јокановић-Михајлов, Средојевић, Батас, Лончар Раичевић. Разматра се однос традиционалних начина фонетско-фонолошких истраживања и савремених метода које се заснивају на примени различитих техника и софтверских програма. Прегледом савременијих истраживања истакнут је њихов важан допринос за сагледавање фонетских реализација акцената у српском језику.

Потпоглавље *Инструменталне методе и њихова улога у форензичким вештачењима говора* посвећено је значају примене форензичке фонетике и акустике у истражним и судским поступцима ради утврђивања идентитета особе на основу њеног гласа.

Након прегледа теоријских оквира акустичких истраживања следи централни део монографије садржан у четири поглавља посвећена појединачним дијалектима и акустичким анализама на њиховом подручју. Поглавље о призренско-тимочким говорима обухвата девет потпоглаваља, од којих су три посебно усмерена ка трима типовима призренско-тимочког дијалекатског подручја: *призренско-јужноморавском, сврљинско-заплањском и тимочко-лужничком*. Засебно су обрађена питања *приближавања стандардном језику код говорника са призренско-тимочког терена и ставова говорника* из ове области према стандардном варијетету српског језика. У поглављу о *херцеговачко-крајишком дијалекту* након прегледа основних карактеристика акцентуације ових говора представљени су резултати сопствених акустичких анализа. Поглавље о *косовско-ресавском дијалекту* детаљно обрађује све заступљене акценте на овом говорном подручју са посебно обрађеном темом о акуту, којом се не само представљају досадашња испитивања ове специфичне прозодеме, већ се дају и резултати сопствених истраживања о природи акута. Акустичко-инструментална анализа ове прозодеме је новина у нашој дијалектологији и лингвистици, чиме је ауторака дала значајан допринос ширењу сазнања о акуту као прозодијској јединици којој је недовољна пажња посвећивана у лингвистици. У потпоглављу о *зетско-сјеничком дијалекту* такође су обрађена питања о његовом основном прозодијском систему, фреквенцији основног тона у наглашеним и у ненаглашеним слоговима, интензитету, предакценатском квантитету и неакцентованом квантитету. Сва акустичко-инструментална истраживања представљена у овој монографији поткрепљена су сликама из софтверских обрада, табелама и графиконима на којима су јасно показане испитиване појаве. У овој студији није обрађен акценатски систем шумадијско-војвођанског дијалекта што би се могло објаснити самом чињеницом да су неколики радови других аутора бавили овом темом, те да је ауторка ове монографије имала за циљ да попуни недостајућа места у прозодијским истраживањима наших дијалеката.

Акустичком и перцептивном анализом говорника са подручја четири српска дијалекта описани су акценти посматрањем трајања наглашеног вокала, односа укупне тонске висине наглашеног и ненаглашеног вокала и распона тона у наглашеном вокалу. Истраживања су показала „да се не може говорити о строгој генерализацији приликом

поделе акценатских система на тонски и динамички, те да су преплитања елемената тонског и динамичког система сасвим могућа“. Акустичке анализе у призренско-тимочким говорима указале су на то да се међу трима дијалекатским групама: призренско-јужноморавском, сврљишко-заплањском и тимочко-лужничком, могу уочити регионални маркери по којима би се њихови представници могли разликовати.

Применом савремене методологије у истраживању акустичке природе у дијалектима српског језика, ауторка проф. др Александра Лончар Раичевић показала је посвећеност домаћим прозодијским питањима не остајући само на претпоставкама датим у виду описа, већ је поткрепљеним емпиријским истраживањима потврђивала добијене резултете затченог стања. Монографијом је покривен велики простор народних говора српског језика који до сада није у том смислу довољно описан. Посебну вредност и допринос стоји у чињеници да је проф. др А. Лончар Раичевић посветила акустичко-инструменталном испитивању природе акута као специфичне прозодеме карактеристичне за косовско-ресавске говоре, што је новина у домаћој, па и регионалној лингвистици. Монографијом *Акустички корелати лексичких акцената у дијалектима* домаћа лингвистика, а посебно дијалектологија добиле су значајан увид у стања прозодијских система наших дијалеката.

С обзиром на све речено, са посебним задовољством препоручујем штампање монографије *АКУСТИЧКИ КОРЕЛАТИ ЛЕКСИЧКИХ АКЦЕНАТА У ДИЈАЛЕКТИМА* аутора проф. др Александре Лончар Раичевић.

У Нишу, 1. јула 2025.

Проф. др Татјана Трајковић